

С. Ф. Степанов

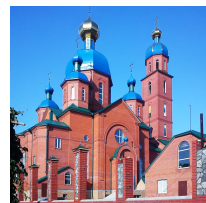
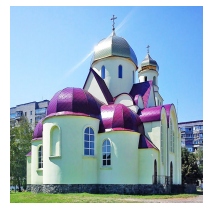
Лозова

ЛОЗОВА – місто обласного значення Харківської області, райцентр. Лозів. міськраді підпорядк. села Герсеванівське, Лісівське, Домас. сільс. (села Домаха та Українське) і Панютин. селищна (смт *Панютине*, с. Хлібне) ради. Знаходиться за 150 км від обл. центру та за 500 км від Києва. У Л. бере початок однойм. річка, яка за 12 км впадає у Бритаї (притока [Береки](#), бас. *Сіверського Дінця*). Площа 18,1 км². За переписом 2001, насел. Лозів. міськради становило 73 098 осіб (складає 87,9 % до 1989), з них у Л. нараховувалося 64 041 особа (87,7 %), у Панютиному – 7310 осіб (90,2 %), у січні 2015 на тер. міськради проживало 66,5 тис. осіб. Залізнич. вузол. Через місто проходять автомоб. шляхи Мерефа–Павлоград і Л.–Близнюки–Барвінкове. Л. і підпорядк. Лозів. міськраді насел. пункти виникли на землях, що входили до 1775 до Орл. паланки Запороз. Січі. Історія міста розпочинається 1869, коли була введена в експлуатацію Курсько–Харково–Азов. залізниця та відкрита ст. Л.–Азовська (від 1893 – Панютине). У цьому ж році створ. паровозне депо та малі вагонні майстерні (нині Укр. центр з експлуатації спеціаліз. вагонів «Укрспецвагон»). 1872 прокладено Лозово–Севастоп. залізницю та за 7 км від ст. Л.–Азовська відкрито ст. Л.–Севастопольська (від 1893 – Л.). Вигідне розташування ст. Л. у місці перетину двох залізниць сприяло швидкому екон. розвитку, зростанню кількості жит. і перетворенню її на с-ще. Вона стала пунктом закупівлі та відвантаження хліба на Лівобережжі. Побл. неї з'явилася низка торг. складів, елеваторів, борошномел. підприємств, контор, банків. Наприкінці 1890-х рр. у Л. було 246 дворів, мешкало 2135 осіб. 1902 до ст. Л. була прокладена залізнична колія з Костянтинограда (нині м. Красноград Харків. обл.), 1913 зі ст. Панютине сюди переведено паровозне депо. Наприкінці 19 – на поч. 20 ст. Л. перебувала у складі Новоіванів. волості Павлогр. пов. Катеринослав. губ. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 13–14 та 16–17 грудня 1917 у Л. відбулися бої між військовиками Армії УНР і більшовиками, наприкінці 1918 – між військовиками Армії УНР і махновцями. 1923–26 – у складі Павлогр., 1926–30 – Харків. округ, від 1932 – Харків. обл. Від 1923 – райцентр. 1928 за рішенням Харків. окрвиконкому Л. віднесено до категорії міст рай. значення, 1938 цей статус був підтверджений постановою Харків. облради. У міжвоєн. період кількість насел. зросла до 22 тис. осіб. Від 11 жовтня 1941 до 27 січня 1942, від 25 травня 1942 до 11 січня 1943 та від 1 березня до 16 вересня 1943 – під нім.-фашист. окупацією. Нацисти створили табір для військовополонених. 35-й і 38-й гвардій. стрілецьким та 244-й і 262-й авіац. дивізіям, які

брали участь у визволенні міста, присвоєне найменування Лозівських. 1958 на базі майстерні для ремонту тракторів і с.-г. інвентарю створ. ремонт. завод (пізніше – завод металоконструкцій; було одним з потуж. підприємств Л., від поч. 2010-х рр. не працює). 1959 засн. [Лозівський завод «Трактородеталь»](#). Важливе значення для розвитку Л. мали спорудження та введення в дію 1966 [Лозівського ковальсько-механічного заводу](#). У її під-зх. частині звели містечко тракторобудівників з 7-ми мікрорайонів з розгалуженою соц.-побут. інфраструктурою. Від 1962 – місто обл. значення. У 1980-х рр. введено в експлуатацію [Лозівський молочний завод](#), 2003 – комбайн. завод (виробляв новий укр. комбайн на базі рос. самохід. зернозбирал. комбайна «Єнісей-950»; 2008 переведений у с. Озерна Білоцерків. р-ну Київ. обл.). Наприкінці серпня 2008 відбувся вибух сховища військ. боєприпасів. Нині місто посідає 2-е м. в області після Харкова за пром. потенціалом. Тут також працюють молоч. і авторемонт. заводи, друкарня. На тер. Лозів. міськради – Панютин. профес. аграр. ліцей, Лозів. профес. ліцей, Лозів. обл. училище культури і мистецтв, Лозів. філія Харків. автомоб.-дорож. технікуму; 13 заг.-осв. (3 навч.-вихов. комплекси «заг.-осв. школа-дитсадок», колегіум, ліцей, г-зія, 7 заг.-осв. шкіл) і 14 дошкіл. (зокрема й 3 підрозділи навч.-вихов. комплексів) навч. закладів; [Лозівський краєзнавчий музей](#), міський Палац культури, юнац. і міська б-ки, Лозівські муз. школа, школа мистецтв, художня школа та її філія, Панютин. муз. школа; ДЮСШ «Локомотив», «Олімпія» та «Юність», Центр фіз. здоров'я «Спорт для всіх»; міська лікарня, 6 амбулаторій (4 – у Лозовій, 1 – у Панютині, 1 – у Домасі); готелі «Лозова» й «Оскар». Виходять газети [«Голос Лозівщини»](#) (міськрай.) та «Машиностроитель» (друк. орган ковал.-мех. заводу). 1999 засн. Лозів. міськрай. товариство німців «Відергебурт», 2011 – Обл. центр нім. культури «Асканія». Реліг. громади: 3 – УПЦ МП (окрасою міста є Свято-Смолен. і Свято-Петропавлів. церкви), 1 – УАПЦ, 2 – євангел. християн-баптистів, 2 – християн віри євангельської, 2 – адвентистів сьомого дня, 2 – харизматів, 1 – свідків Єгови, 1 – лютеран, 1 – юдеїв, 1 – мусульман. Для організації відпочинку функціонують дендрол. парк «Дружба» (від 2000 – об'єкт природно-заповід. фонду місц. значення), парк культури «Перемога», 3 сквери, зокрема Т. Шевченка (заг. пл. зеленої зони міста 10,71 км²), бази «Бриз» і «Бритай». Встановлено погруддя Т. Шевченка та першого дир. ковал.-мех. заводу Ф. Супруна, меморіал Слави (похов. бл. 500 рад. бійців), пам'ятник воїнам-землякам 1941–45, пам'ятні знаки військовикам Армії УНР, лозівчанам-ополченцям, військовополоненим Лозів. табору, безвинно розстріляним жертвам фашизму у Заячій балці, «Танк Т-34», «Самохідна установка ІСУ-152», «Літак МіГ-21», ліквідаторам аварії на ЧАЕС, воїнам-афганцям, загиблим у боротьбі зі злочинністю міліціонерам. На честь захисників міста у лютому 1942 від нім.-фашист. окупантів створ. Алею Героїв. Серед видат. уродженців Л. – філософ [О. Базалук](#), фахівець у галузі механізації с. господарства [В. Басін](#), економіст [Т. Завгородня](#), гірничі інженери [Ю. Капленко](#), [М. Касьян](#), [О. Кашуба](#), [Р. Лейбов](#), фахівець у галузі механіки [І. Косько](#), брати фахівець у галузі будівництва [Володимир](#) і конструктор, організатор виробництва танків [Микола](#) Кучеренки, хімік [В. Лебідь](#), лікар-нарколог [О. Мінко](#), лікар-дерматовенеролог [М. Фрішман](#),

лікар-кардіолог *В. Шершньов*, провізор *О. Павлій*, фахівець у галузі залізнич. транспорту *В. Федорець*, фахівець у галузі фіз. оптики *І. Шклярєвський*, амер. філософ, психолог, біолог укр. походження *А. Раполорт*; поет, прозаїк, сценарист, громад. діяч *Ю. Сердюк*; живописець, засл. художник України *О. Чередниченко*, живописці *І. Манець*, *Г. Саєнко*, графік і живописець *О. Удовенко*, живописець, графік і монументаліст *Ю. Чумак*; засл. арт. УРСР – диктор радіо [Н. Артемович](#) і співак *Г. Поздняков*, співак, засл. арт. України *Х. Ширінський*; учасник дисидент. руху *О. Мурженко*; промисловець [Є. Василенко](#); головнокомандувач прикордон. військ СРСР, генерал-полковник [І. Калиниченко](#), Герої Рад. Союзу *М. Мокрий* і *Ф. Федоров*; футболіст, володар кубка УЄФА *О. Гладкий*, плавчиня *Н. Прологаєва*. У Панютині народилися фізик, чл.-кор. АН УРСР [А. Звягін](#), фахівець у галузі фізіології людини і тварин, дійс. чл. АПНУ *Г. Чайченко*, правознавець [А. Ключниченко](#); літературознавець, бібліограф *М. Яшек*; живописець, засл. художник УРСР *П. Сльота*, графік [І. Гриценко](#); дипломат *М. Решетняк*; у Домасі – актор, режисер, нар. арт. УРСР *О. Тарасенко*. На поч. 1920-х рр. працював викл. природознавства та математики у соц.-екон. залізнич. училищі географ, педагог [П. Бельський](#), у довоєн. час на Панютин. вагоноремонт. заводі та в Лозів. паровоз. депо – Герой Радянського Союзу *І. Середа*, помічником машиніста на залізниці в Л. – Герой Радянського Союзу *О. Удовиченко*, у післявоєн. період нач. дистанції автоматики та телемеханіки – Герой Радянського Союзу *Ю. Березовський*, 1953–58 на Лозів. МТС – вчений-агроном [А. Бука](#), у 2-й пол. 1980-х рр. 2-м секр. міськкому КПУ та головою виконкому – дипломат *В. Тягло*. Останні 10 р. життя у місті мешкав крим-ськотатар. графік *А. Лятіф-Заде*. Звання «Почес. громадянин Л.» удостоєні: учасники визволення Лозівщини – засл. діяч мистецтв і нар. художник РФ *О. Бєлих*, генерал армії, Герой Радянського Союзу *В. Варенников*; промисловці – директор ковал.-мех. заводу *Ф. Супрун* і *В. Христофоров*, дир. заводу металоконструкцій *В. Жужома*, дир. «Укрспецвагона» *В. Степанов*. Із містом також пов'язані життя та діяльність співаків – нар. арт. УРСР *В. Реуса* та нар. арт. РФ *Л. Магомедової*, заслужений тренерів України *В. Матюшенка* та *А. Нартова*.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Гараган П. А. Лозова: Краєзн. нарис. Х., 1965;
2. Лавренко В. Я. Лозовая: Путеводитель. Х., 1984;
3. Рідний край. Х., 1999;

4. Ярещенко А. П. Під чаром рідної землі. Х., 2007;
5. Труш В. Історія села Хлібного. Павлоград, 2010;
6. Хрисанфов Н. Так память прошлое хранит. Лозовая, 2013.

Бібліографічний опис:

Лозова / С. Ф. Степанов// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-56248>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).